

buitur. Imo etiam possent hoc auxilium debitum appellare, et quoad hoc deficiens a ratione gratiæ; quia, licet non sit debitus humanæ naturæ secundum se, est tamen debitus alicui principio supernaturali, quod semper supponitur; sicut enim igni calido debetur concursus ad calefaciendum, ita homini fideli debetur concursus ad credendum. Et quia semper hic concursus supponit aliam priorem gratiam, quæ sit proximum principium actus, ratione cuius datur concursus, ideo semper datur ut debitus; et hac etiam ratione dici potest generalis, quia datur ex generali debito causarum secundarum. Et sane, si attente legatur D. Thomas, in 1. 2, quæst. 109, fere omnibus articulis, præsertim in prioribus, magna ex parte hoc loquendi modo uti reperietur.

5. Alii vero auctores considerarunt hoc auxilium prout in re ipsa fit, et secundum substantiam et entitatem ejus, et secundum proportionem quam habet cum humana natura secundum se; et hoc modo vocarunt hunc concursum supernaturalem, et negant esse indifferentem, sed in certa aliqua specie et ordine necessario constitui debet; non potest autem esse nisi in ordine supernaturalium rerum, ut ostensum est; et hinc consequenter nolunt hoc vocare generale auxilium absolute, sed cum addito, generale gratiæ; simpliciter autem, speciale. Et simili ratione vocant hoc auxilium gratuitum homini et non debitum, nisi secundum quid, et non tam homini, quam alteri gratiæ existenti in homine; vel potius Spiritui Sancto moventi hominem per gratiam ad talem operationem; quomodo Deus dici solet, debere sibi potius quam homini. Denique eadem ratione dicunt hunc concursum dari a Deo ut auctore supernaturali, et ut causa prima, non abstracte et præcise, sed determinate ut a causa prima in illo ordine supernaturali. Secundum has ergo considerationes, constat has sententias in re non esse diversas, sed tantum in modo loquendi. (Capreolus, in 1, dist. 26, quæst. 1.)

6. *Aptior loquendi modus eligitur.* — Mihi vero (ut quod sentio sincere proferam) satis probatur posterior loquendi modus; tum quia est clarior, et carens omni occasione errandi et ambiguitate sermonis; tum etiam quia de naturis rerum loquendum simpliciter est, prout in re sunt, et de actionibus, prout actu exercentur. Denique quia, licet hic concursus non sit supernaturalis, nisi concurrente simul alio principio proximo superna-

turali, vel supernaturaliter operante, ut infra dicam, tamen hic concursus, prout est a Deo, non habet quod sit supernaturalis, ex solo illo principio proximo, sed ex ipsomet Deo, qui potentiam suam speciali modo applicat ad hunc concursum, ut majori et superiori virtute influat. Nam, licet in Deo unica sit virtus, per quam in omnia influit, tamen secundum rationem potest distingui ut magis vel minus influens, vel ut habens vim ad altiorem vel minus perfectam actionem. Et hac ratione verissime dicitur Deus dare hunc concursum ut causa prima supernaturalis; ideoque dare supernaturalem concursum ad supernaturalem effectum, in quem eo etiam concursu influit non tantum ut est ens, sed etiam ut est tale ens supernaturalis: nam, licet metaphysice dicatur ratio entis, ut sic, esse adæquata ratio sub qua Deus in omnia influit, tamen et realiter influit in omnem rationem determinatam entis; et illa ratio *sub qua* non est sumenda ac si esset præcisa a determinatis rationibus entium, sed ut in re includit omnes illas; et ideo actio et influxus semper in re est talis, qualis est effectus ad quem determinatur et applicatur virtus agentis in suo ordine. Quocirca, quamvis concursus Dei, in communi et confuse conceptus, sit indifferens, tamen sicut in effectibus est distinctio, ita etiam in ipso concursu, et ad effectum spirituales datur concursus spiritualis, ad materiale materialis, et sic de cæteris; et eadem ratione ad supernaturalem actum est supernaturalis absolute loquendo; et in eo ordine potest esse major vel minor, imo et magis vel minus supernaturalis respectu hominis, seu respectu principii proximi cui confertur; quod in discursu disputationis hujus attingetur et explicabitur, quantum ad rem præsentem fuerit necessarium: brevis enim hujus operis hæc omnia exactius persequi non permittit; non vero possumus ea omnino prætermittere, quia necessaria sunt, tum ad veritatis fundamentum comprehendendum; tum ut evidenter constet quomodo Catholica veritas inter extremos errores veluti media et regia via incedat.

7. Tertio, observandum est circa idem auxilium seu concursum supernaturalem, in hoc convenire cum generali concursu ordinis naturæ, quod per se ac præcise non ponit aliquid in causa secunda, sed in effectu; quia, cum sit immediatus influxus Dei in effectum et actionem causæ secundæ, nihil aliud esse potest quam ipsamet actio causæ secundæ ut est a Deo; nam, si esset aliquid

aliud prius illa actione, illud ipsum esset principium actionis; unde neque esset immediatus influxus in effectum, neque esset auxilium per modum concursus, sed per modum principii; quia non alio modo hæc duo auxilia inter se distinguuntur. Igitur hoc auxilium præcise sumptum, non est aliquid in causa, sed in effectu, id est (ut in propria materia loquamur), non est aliquid in voluntate proximi et immediate, sed in actu supernaturali voluntatis; est enim dependentia, quam habet actus a Deo ut a prima causa, etiam in ordine supernaturali. Ex hac vero convenientia inter hos duos concursus, naturalem et supernaturalem, sequitur differentia inter eosdem, quam notavit D. Thomas in 1. 2, quæst. 109, art. 1, 2 et 3, scilicet, quod ad effectus vel actus naturales ex parte Dei sufficit hoc auxilium per modum concursus generalis, quia causæ secundæ aliunde habent virtutem sufficientem in suo genere ad illos effectus; at vero hoc auxilium seu concursus generalis ordinis gratiæ non sufficit homini ad efficiendos actus ejusdem ordinis, nisi Deus aliud majus auxilium superaddat; quia naturales potentia hominis non habent vires proportionatas et sufficientes in genere causæ proximæ ad illos actus efficiendos. Unde cum per hoc auxilium non detur, ideo præter illud necessarium est aliud per modum principii, quod non potest esse actus ipse, nec aliquid in illo, sed aliquid re distinctum ab illo; quid vero illud sit et quotuplex, in sequentibus capitibus exponemus.

CAPUT IV.

QUID SIT AUXILIUM EXCITANS, QUID VERO ADJUVANS.

1. Cum liberum arbitrium ex natura sua sit principium insufficientis horum actuum supernaturalium, quidquid ante actum ei adjungitur, ut potens reddatur in genere causæ proximæ ad hos actus efficiendos, dici potest auxilium per modum principii talium actuum. Unde fit ut hoc auxilium multiplex sit et varium; cujus divisiones breviter attingere necesse est, ut per singula membra discurrendo, videamus, an in hoc genere auxilii inveniatur aliquod prædeterminans physice voluntatem. Ut autem intelligatur de quo auxilio sit sermo, sciendum est quoddam esse quod actuale dicitur; aliud, quod vocari potest habituale.

Auxilium habituale quod sit. — De actuali frequens est sermo in Scriptura, Conciliis et

Patribus; illa enim verba Joan. 6: *Nemo potest venire ad me, nisi Pater meus traxerit eum*, et illa Thren. 5: *Converte nos, Domine, et convertemur*, quid aliud, quam actuale Dei gratiam significant? Quidquid etiam Concilium Tridentinum, et alia antiquiora, et D. Augustinus sæpissime docent de divina vocatione, inspiratione, illustratione, et interiori motione ac doctrina, et inclinatione voluntatis, ad hanc gratiam actualem pertinet, ut in sequentibus afferemus, quia in hac gratia ejusque efficacia explicanda insistendum nobis est; nam in illa consistit tota difficultas hujus controversiæ. Habitualis gratia auxilians nihil aliud est quam habitus supernaturales, quos supponimus animæ infundi, ad actus supernaturales eliciendos; qui, ea ratione qua voluntatem adjuvant ad efficiendos hujusmodi actus, dici possunt auxilia divina et supernaturalia; sic enim sæpe Augustinus totam gratiam, ut omnia divina dona complectitur, adjutorium divinum appellat. Unde libr. de Corrept. et grat., cap. 12: *Adjutorium* (inquit) *est, non solum sine quo non fit aliquid, verum etiam quo fit propter quod datur*, quæ descriptio convenit virtutibus infusis; nam illis efficimus supernaturales actus, propter quos dantur; et illis tentationes vincimus, ad quod etiam dantur; illis denique sanatur lapsa natura, et fortior ad malum vincendum et bonum operandum redditur. Et hoc modo D. Thomas, opusc. 2, cap. 143, ait: *Quia ultimus finis hominis facultatem naturæ ipsius excedit, ideo Deus ei contulit adjutoria, quæ facultatem naturæ excedunt, quale est lumen gratiæ, per quod interiorius perficitur ad cognitionem, actionem, et affectionem*: et subdit: *Hujusmodi autem dona sive auxilia supernaturaliter homini data gratuita vocantur*. De hoc igitur auxilio habituali nihil hoc loco amplius dicendum est; tum quia neque est simpliciter necessarium ad eliciendum actum, sed solum ad illum eliciendum connaturali et perfecto modo, per intrinsecam et connaturalem facultatem, ut est communior Theologorum consensus; tum etiam quia nullus Catholicorum dicit, per hoc auxilium determinari liberum arbitrium ad unum, vel quoad exercitium, vel simpliciter quoad specificationem; alioqui incideretur in eorum errorem, qui dixerunt justitiam semel comparatam non posse amitti. Est ergo certum hæc auxilia habitualia subdi legi aliorum habituum, quibus utimur, cum volumus. Unde fit, ut etiam actus illis contrarios efficere possimus.

2. *Divisio auxilii in excitans, et adjuvans.* — Omissa habituali gratia, actualis ulterius distinguitur ex doctrina Concilii Tridentini, sess. 6, in excitantem et adjuvantem. Quamvis hæc divisio ita declarari possit, ut auxilium etiam habituale, imo et auxilium per modum concursus comprehendat, ut statim dicam. Auxilium itaque excitans, juxta mentem Concilii, nihil aliud est quam interior aliqua Spiritus Sancti illuminatione aut inspiratio, qua Deus tangit cor hominis, illudque excitat, ut convertatur, vel ad fidem, vel ad poenitentiam, vel ad amorem aut quemlibet alium supernaturalem actum exercendum. Hoc constat ex dicto Concilio, sess. 6, cap. 5 et 6, et ex can. 3 et 4, in quibus hoc auxilium, nunc prævenientem Spiritus Sancti inspirationem, nunc excitantem gratiam, nunc tactum divinum per Spiritus Sancti illuminationem, nunc divinam vocationem appellat. Neque hæc doctrina Concilii nova est, sed antiquissima, ut constat ex Concilio Arausicano II, fere in omnibus capitulis, ubi per hanc illuminationem et inspirationem ait Deum trahere homines ad se, et operari in nobis et velle et perficere pro bona voluntate. Unde Celestinus Papa, in Epist. 4 ad Episcopos Galliæ, cap. 8, refert quamdam Epistolam Episcoporum Africæ ad Zozimum Papam, in qua laudabant et ponderabant verba, quæ in quadam sua Epistola scripserat, scilicet, se *instinctu Dei* ad eos scripsisse; ipsi vero inquirunt: *Quid tam libero fecistis arbitrio, quam quod univèrsa in nostræ humilitatis conscientiam retulistis? Et tamen instinctu Dei factum esse, fideliter sapienterque vidistis. Ideo utique, quia præparatur voluntas a Domino, et ut boni aliquid agant, paternis inspirationibus suorum ipse tangit corda fidelium.* Ex quibus verbis colligere licet, quoties Augustinus ait præparari voluntatem a Domino, et Deum in nobis incipere, nos vocando, et ad se trahendo, et in nobis operando ut velimus, seu efficiendo in nobis velle et perficere pro bona voluntate, de hac gratia excitante sermonem habere; semper enim per inspirationem, illuminationem et vocationem, hanc Dei operationem declarat, ut videre licet de Spirit. et litt., cap. 33 et 34, et lib. de Prædestin. Sanctor., cap. 19, et Epistol. 107, et lib. 1 ad Simplic., quæst. 2. Quæ loca cum multis aliis in sequentibus expendemus. Eodemque modo loquitur Cyrillus Alex., lib. 4 in Joan., cap. 7; et Prosp., 2 de Vocat. Gent., cap. 9, alias 26.

Quid sit gratia excitans.

3. Hinc ergo Theologi definiunt, hanc gratiam nihil aliud esse, quam motum aliquem intellectus vel voluntatis infusum a Deo, vel illuminante intellectum, et sanctam aliquam cogitationem in eo operante circa objectum aliquod vel veritatem ad salutem animæ pertinentem, vel per eam motionem inspirante voluntati, et excitante in illa affectionem aliquam amoris, timoris, aut alterius similis affectus, supernaturalis quidem, sed in eo ordine imperfecti, et non liberi, sed necessarii, accommodati tamen ut per eum præparetur voluntas, et paulatim sublevetur ad perfectum et supernaturalem consensum præstandum. Sed hoc intelligendum est, quando hæc gratia est pure excitans, prout nunc de illa loquimur; quod propterea dico, quia contingit unum actum supernaturalem, perfectum et deliberatum, excitare animam ad alium, ut voluntarius actus fidei excitat ad spem, et actus spei ad amorem, et sub ea ratione potest dici gratia excitans, sed non est pure excitans, cum aliqui talis actus sit effectus alterius gratiæ excitantis et adjuvantis. Quod ergo in dictis motibus hæc gratia excitans consistat, primum ex vocibus ipsis inspirationis, vocationis, et similibus, est manifestum. Deinde, quia hæc gratia est aliquid animæ inhærens, quia per ea, quæ sunt extra animam, non excitatur anima, nisi media aliqua re quæ ipsi animæ inhæreat. Unde, licet causæ, vel objecta extrinsecus excitantia possint esse extra animam, tamen ipsa excitatio formalis necessario debet animæ inhærrere; quia necesse est ut illam formaliter, imo et vitaliter afficiat; et hæc excitatio formalis vocatur auxilium gratiæ excitantis; nam excitans effective Spiritus Sanctus est, qui ubi vult spirat, utens etiam quibus vult instrumentis ad eam excitationem efficiendam, ut eleganter declarat Augustinus, de Spirit. et litt., cap. 33 et 34; lib. 1 ad Simplician., quæst. 2. Neque multum ad rem præsentem refert Scholastica quæstio, an hæc ipsa excitatio fiat effective ab anima per intellectum et voluntatem; quanquam probabilius sit physice fieri ab his potentiis, quamvis non moraliter seu libere, ut ex mox dicendis constabit. Hæc igitur excitatio inhærens animæ non est habitus ejus; nam, dum anima est tantum in habitu, est quasi dormiens, ut Aristoteles dixit; per hanc autem

excitationem hoc in ea fit, ut actu vigilet et attendat, ac si dicatur illi: *Exurge qui dormis, et illuminabit te Christus*: fit ergo hæc excitatio per motum animæ vitalem, quem propterea necesse est ab ipsa fieri, mota a Deo (Soto, 1 de Natur. et grat., c. 16; Vega, 6 in Trident., c. 8; Ruard., art. 1).

4. Ex quo intelligimus hanc ipsam gratiam excitantem posse considerari, vel secundum id quod ipsa est, vel secundum id ad quod ordinatur; et quidem ipsa secundum se est quid supernaturale in anima factum et receptum; unde ut sic potius est effectus gratiæ quam principium; et necesse est ut ipsamet habeat causam supernaturalem, quæ principaliter est Deus; an vero præter ipsum habeat aliam causam proximam supernaturalem, in sequentibus attingemus. At vero hæc gratia non datur ut in ea sistatur, sed ordinatur ad id, quo salus animæ obtinetur, qui est liber et supernaturalis consensus animæ, nam, ut ait Bernardus, lib. de Grat. et liber. arbitr., in principio, *consentire, salvari est*, et respectu illius est hæc gratia per modum principii: nam hæc gratia est, a quo nostræ salutis initium sumitur, et quæ est aliquo modo radix et causa cæterorum effectuum gratiæ; et ideo de hac gratia dicit sæpe Augustinus per eam operari Deum in nobis ut velimus, et alia similia, quæ postea exponemus.

Quid sit gratia adjuvans.

5. Gratia adjuvans in genere dici potest, quidquid intellectum vel voluntatem juvat ad supernaturalem actum humanum efficiendum; quod ex ipso nomine satis patet. Nam, ut dixi, hæc duæ gratiæ, excitans et adjuvans, in ordine ad consensum liberum et supernaturalem denominantur, et quia homo suis viribus illum præstare non potest, quidquid eum juvat ad talem effectum, potest gratia adjuvans vocari. Qua generali significatione etiam auxilium per modum concursus est gratia adjuvans; imo et Deus ipse, ut est prima causa supernaturalis influens in actum supernaturalem, gratia adjuvans dici potest; nam adjuvantis et auxiliantis nomen propriissime et perfectissime in illum convenit, quia magis efficientiam quam aliud genus causæ indicat; nomen item gratiæ illi non repugnat, sicut nec nomen doni gratuito nobis collati, quia seipsum nobis donat. Unde gratia in increatam et creatam dividi consuevit. Denique hoc generali loquendi modo, etiam habitus infu-

sus gratia adjuvans vocari potest, sicut et vocatur gratia cooperans, ut infra dicam. Neque est dubium quin hi modi gratiæ adjuvantis sufficiant, ut sit in universum verum ac certum, præter excitantem gratiam esse necessariam adjuvantem ad supernaturales actus eliciendos, nam, ut minimum, est necessarius supernaturalis concursus: et præterea vel habitus infusus, vel aliquid, quod ejus vicem suppleat. Sed de his gratiis adjuvantibus nunc non agimus; quia, quantum ad præsens spectat, satis de illis sub aliis nominibus seu rationibus dictum est; inquiri ergo potest an præter has detur aliqua alia gratia adjuvans, nam in hoc nihil esse videtur de fide certum, sed ad Theologicas quæstiones vel opiniones pertinere: breviter tamen explicabo quod ad præsens institutum necessarium existimo.

6. *Quæ sit gratia adjuvans ad actus qui ex habitibus eliciuntur.* — Distinguendum est ergo imprimis, inter actus qui fiunt ab homine jam justificato, eliciunturque ab habitibus, et fructus justitiæ dicuntur; et inter actus supernaturales, qui ante justitiam fiunt, vel proxime ad justitiam comparandam disponunt, ut est contritio perfecta, vel remote, ut est imperfecta, seu attritio; et idem est de primo actu fidei in adulto, qui primum ad fidem convertitur. Rursus distinguendum est de auxilio adjuvante, vel simpliciter necessario ad eliciendum supernaturalem actum, vel utili tantum ut facilius, suavius, magisque perseveranter fiat. De actibus ergo qui ab habitibus eliciuntur, vera doctrina est, præter excitantem gratiam illis proportionatam, nullam aliam adjuvantem præter concursum ordinis gratiæ esse simpliciter necessariam, ut ex doctrina D. Thomæ (quam sæpe citavi) 1. 2, q. 109, artic. 1, 2 et 3, plane colligitur. Quia per habitum habet potentia sufficientem vim in ratione causæ proximæ, et per concursum supernaturalem habet illa causa proxima sufficiens adiutorium causæ primæ in illo ordine; quid ergo aliud esse potest necessarium?

7. *Occurritur objectioni.* — Dicent fortasse requiri actuale complementum virtutis causæ proximæ, nam hoc (inquiunt) non datur sufficienter per solum habitum; quia actus secundus est perfectior et magis actualis quam primus; potentia autem cum habitu est constituta tantum in actu primo; ergo nondum habet completam virtutem ad eliciendum actum, donec illam gratiam actualem, quasi

fluentem recipiat, ut perfecte compleatur. Sed, si hæc ratio esset alicujus momenti, non solum in actibus gratiæ, sed etiam in actibus naturalibus, probaret potentiam cum habitu non habere sufficientem vim ad connaturalem actum, cum tamen omnes Philosophi dicant, non solum sufficientem, sed etiam superabundantem vim habere; et ideo non tantum posse, sed etiam faciliter et delectabiliter posse suum actum exercere. Deinde idem dicendum esset de qualibet vi activa naturali quantumvis perfecta, quod (ut existimo) apertis rationibus ostendi falsum esse, in libro primo. Tandem idem dicendum esset de illa qualitate fluente, quam alii fingunt; nam illa qualitas non est actus vitæ ab anima elicitus, ut ipsi etiam fatentur, sed est a solo Deo præinfusa ordine naturæ ad eliciendum actum; ergo illa etiam comparatur ad actionem, ut primus actus ad secundum; et in hoc est minus perfecta, quod non constituit formaliter potentiam in ultimo actu, sicut actio ipsa seu actus secundus; erit ergo etiam illa incompleta virtus, et indigebit alio complemento, et sic procedetur in infinitum; quia semper illud complementum est tantum actus primus. Quod si fortasse differentia constituatur inter habitum et illam qualitatem, quod habitus est separabilis ab actu secundo, non vero hæc qualitas fluens, hoc imprimis nihil juvat; nam inseparabilitas non tollit illam differentiam inter actum primum et secundum; sicut lumen gloriæ habet etiam inseparabilem visionem; et charitas illi conjuncta habet inseparabilem amorem; et nihilominus sunt actus primi, adeo ut etiam in illis isti Theologi prærequirant prædictam qualitatem fluentem, quod est sine dubio ridiculum. Quocirca, ex illa differentia solum sequitur, illam qualitatem esse actum primum naturaliter agentem tanta necessitate, ut voluntatem etiam secum rapiat; hoc enim sequi ex illa positione, et consequenter etiam tolli liberum operandi usum, lib. 1, cap. 10, ostensum est; et iterum infra probabo cap. 12 et 13. Illa ergo necessitas hujus qualitatis nulla est; quia actus primus simpliciter est perfectior secundo, quod de habitibus infusis frequentius docent Theologi; quia non solum dant facilius operari, sed etiam simpliciter posse; actus vero secundus solum secundum quid dicitur perfectior, quia est ultimus, et non relinquit ulteriorem potentiam. Nihil autem obstat quominus quod est simpliciter perfectius, efficiat id quod absolute

inferius est, quamvis secundum quid videatur excedere: præsertim quia ille excessus, qui esse videtur in actu secundo, potius est ex his quæ supponit, quam ex eo quod ipse solus in potentia ponit. Alia quæ hic dici possent, ad excludendas alias rationes hujus necessitatis, fuse tractata sunt in primo libro; et quæ pertinent ad determinationem physicam voluntatis, quam excludere potissimum intendimus, iterum in sequentibus capitulis proponuntur. Ubi etiam ostendam, nulla auctoritate Conciliorum vel Sanctorum Patrum ostendi posse vel minimum vestigium hujus gratiæ fluentis et adjuvantis.

8. Quanquam autem nova gratia adjuvans non sit necessaria homini justificato ad singulos actus supernaturales præstandos, tamen homini existenti in statu naturæ lapsæ necessaria est, ut in gratia diu perseveret; nam ad perseverandum in gratia, necessarium est speciale auxilium, ut Concilia definiunt, seu perseverantiæ donum, quod et gratiam excitantem et adjuvantem includit, sive hæc re distinguantur, sive tantum habitudine seu munere et officio; hoc enim ad fidem non pertinet, ut statim explicabo. Atque hinc etiam fit ut, licet ad singulos actus non sit hæc nova gratia necessaria, sit tamen valde utilis, si Deus velit illam conferre, quia auget vires ad operandum. Quocirca, si hi auctores, qui docent adjungi habitibus aliam qualitatem fluentem, non dicerent eam esse necessariam ad complendam vim activam potentiæ et habitus, neque ad determinandam potentiam, sed solum ad augendam ejus virtutem, ut facilius et efficacius operetur, nihil esset in eorum sententia quod aperte et evidenter impugnari posset, ut nobis quidem videtur; esset tamen nihilominus tum incerta, et absque sufficiente fundamento asserta; tum etiam difficilis ad defendendum, propter ea quæ in re simili statim dicam.

9. At vero de primis actibus, qui dispositiones sunt ut habitus infundatur, ut est (verbi gratia) contritio, est specialis difficultas, quia cum potentia, neque ex se, neque ex habitu superaddito habeat sufficientem vim ad eliciendum actum, indiget peculiari gratia adjuvante, quæ compleat illam virtutem non solum in ratione causæ moralis, sed in ratione principii efficientis proprie ac physice (ut aiunt); nam hoc principium voluntati deest; et in eo genere ac modo agendi habet defectum virtutis. Quapropter dubium non est quin hoc adjutorio indigeat; nam ex fidei principiis hoc

necessario colligitur; quod autem illud sit, ad fidem non spectat, sed est in opinione positum. Sunt autem quatuor modi explicandi hoc adjutorium, quos brevissime attingam, quia eorum notitia erit inferius necessaria.

Primus modus explicandi adjutorium gratiæ. — Quam sit difficilis. — Primus est, hoc adjutorium non esse aliud ab ipsomet habitu; quia juxta multorum opinionem, actus, qui est ultima dispositio ad primam infusionem habitus, ab eodem habitu effective procedit; quod si ita est, habitus adjuvat sufficienter potentiam, et ita non indiget alia gratia adjuvante præter proportionatum concursum. Hæc vero sententia duas patitur graves difficultates. Prima est, quia non in universum satisfacit; nam aliqui sunt actus supernaturales, qui nec supponunt habitum, neque sunt ultima dispositio ad illum, qualis esse potest aliqua supernaturalis attritio in homine existente in peccato mortali. Secunda est, quia ipsamet opinio, quam supponit, est creditu difficilis; nam habitus infunditur juxta mensuram dispositionis, ut Concilium Tridentinum definit, sess. 6, cap. 7; ergo infusus habitus supponit potentiam excitatam et adjutam ad efficiendum dispositionem, quia homo non se disponit, nisi efficiendo actum liberum cum gratia Dei; unde si habitus non supponeret sufficientem vim activam, tam ex parte gratiæ adjuvantis, quam ex parte liberi arbitrii, non infunderetur quia homo se disponit, sed potius infunderetur ut se posset disponere: sed de hoc alias.

Gratiam adjuvantem eandem esse cum excitante nonnulli docent.

10. Secundus modus dicendi est, gratiam, qua potentia juvatur ad hos actus, in re non esse aliam ab ipsa gratia excitante, sed eandem esse proximum principium, non solum morale, sed etiam physicum influens simul cum potentia seu libero arbitrio in actum; unde ille motus animi, quatenus hominem excitat, et metaphorice vel moraliter movet hominem et inclinatur illum ad humanum actum supernaturalem, gratia excitans dicitur; quatenus vero physice cooperatur, ut principium supernaturale, cum libero arbitrio influendo in supernaturalem actum, dicitur gratia adjuvans. Cujus sententiæ fundamentum non est aliud, nisi quia illud est sufficiens principium ad elevandam potentiam, et ad illam juvandam; ergo non oportet aliud

multiplicare, præsertim cum vix possit inveniri seu excogitari. Neque enim obstat Concilium Tridentinum, cum, sessione sexta, docet requiri gratiam excitantem et adjuvantem; tum quia non docet has esse distinctas; quin potius de eis videtur semper loqui tanquam de una et eadem, ut cum ait, capite quinto, exordium justificationis sumi a divina vocatione, *ut qui per peccata a Deo aversi erant, per ejus excitantem atque adjuvantem gratiam ad convertendum se ad suam justificationem, eidem gratiæ libere assentiendo et cooperando, disponantur*; tum etiam quia, licet idem motus qui excitavit voluntatem, adjuvet illam ad consensum, nihilominus potest distinguere gratia adjuvans ab excitante, vel quia in illo actu illa sunt diversa munera, nam excitat formaliter, adjuvat efficienter; vel certe quia ipsemet actualis influxus gratiæ excitantis in actum voluntatis est novus effectus gratiæ distinctus ab ipsa gratia excitante, qui, ut est ab illa, potest dici gratia adjuvans.

11. *Quatenus vera sit præcedens opinio, et quatenus difficilis.* — Hæc sententia est probabilis, et quantum ad moralem concursum est etiam certa; nam et illustratio intellectus, et inspiratio voluntatis in ea perseverans, vel actu, vel virtute, multum juvant voluntatem ipsam ad consensum, sive objective alliciendo et attrahendo, sive per aliquem affectum impellendo vel terrendo; in quibus modis saltem morale auxilium intercedit. Quoad physicum vero influxum, sententia hæc nonnullas patitur difficultates. Prima, quia nulla ratione probat hoc ita esse, sed supponit solum esse possibile. Secunda, quia non est facile creditu actum seu motum illum, qui est gratia excitans, habere in ratione principii proximi sufficientem vim ad efficiendum deliberatum actum humanum et supernaturalem, (verbi gratia) contritionis, aut dilectionis Dei super omnia; quod tamen necesse est in illa sententia supponi. Nam si dicatur, motum ipsum gratiæ excitantis ex vi suæ perfectionis et naturæ non habere vim sufficientem et connaturalem ad alium actum efficiendum, Deum tamen elevare illum, et uti illo ut instrumento ad illam efficientiam, hoc imprimis gratis diceretur sine fundamento aut probatione ulla; et deinde superesset eadem difficultas, an Deus elevet illum actum, aliquid ei addendo, necne. Nam si aliquid addit, illud inquirimus quid sit; si vero nihil addit, eodem modo posset elevare voluntatem ad illum actum efficiendum, nihil ei addendo per modum actus pri-